

För 60 år sedan

När F 19 stred för Finland

F 19 var ett svenskt flygförband med frivillig personal som ingick i det finska flygvapnet under vinterkriget 1940.

Med 16 svenska flygplan verkade F 19 under två månader.

Årsdagen av det första stridsuppdraget den 12 januari 1940 uppmärksammades med minnesceremonier både i Finland och Sverige.

AV: PETER LIANDER

Thure Hanssons B 4 blev nedskjuten den 12 januari 1940. I samband med 60-årsminnet överlämnade det finska flygvapnet som gåva en del från hans flygplan.

Svenska krigsveteraner vid F 19-monumentet i finska Olkkajärvi. Fr v: Bengt Naessen, Thure Hansson, Gunnar Norrestam, Sven R Eriksson, Bertil Östbo, Nils Hedblad, Bror Andersson, Torgny Anderberg, Rune Wennergren, Bengt Dahlström och Arthur Cederqvist.

Et femtiotal personer hade slutit upp kring en minnessten intill sjön Olkkajärvi i finska Lappland. Hälften av dem i 80-årsåldern – finska och svenska veteraner från den tid då det finska vinterkriget rasade. Med allvarliga ansiktsuttryck stod de och betraktade stenen, som är prydd med en gjuten miniatyr av jaktflygplanet J 8 Gladiator.

Temperaturen var inte lika vidrigt låg nu som för 60 år sedan, bara några få minusgrader, men det snöade lätt från en tung molnhimmel och det syntes knappt något dagsljus. Olkkajärvi ligger nämligen vid polcirkeln.

Det dova mullret från ett finskt strids-

flygplan som passerade, dolt av de låga molnen, inledde en minnesceremoni för att uppmärksamma den första stridsflygin-satsen med svenskar som stred på finsk sida i kriget mot Sovjetunionen 1940.

Under ceremonien nedlades ett flertal kransar till minne av de som stupade i de hårda striderna. Högsta militära företrädare på plats var generalmajor **Jouni Pystynen**, Finlands flygvapenchef, och det svenska flygvapnets generalinspektör generalmajor **Jan Jonsson**.

Samtidigt hölls en liknande minnesceremoni i flygvapnets minneshall i Stockholm, också där i närvaro av en grupp veteraner.

Det svenska frivilligförbandet F 19 sattes upp under stor brådska i slutet av 1939. Det svenska flygvapnet ställde tolv jaktflygplan och fyra lätta bombflygplan till förfogande. De förstnämnda var av typ J 8 Gladiator, av vilka det fanns tre divisioner vid dåvarande F 8 på Barkarby. Bombflygplanen av typ B 4 Hawker Hart hämtades från F 4 på Frösön.

Antalet flygplan kan tyckas lite. Men faktum är att de tre divisionerna var allt svenskt jaktflyg som fanns vid den tiden, varav en tredjedel således tilldelades F 19.

Självklart att ställa upp

Efter Sovjetunionens angrep på Finland hösten 1939 var det många svenskar som ansåg att "Finlands sak är vår" och anmälde sig som frivilliga. När det beslöt att sätta upp F 19 var det därför inga problem att rekrytera personal. Förbandet kom att bestå av cirka 260 personer.

– Jag anmälde mig direkt, säger **Torgny Anderberg** och en av de svenska veteraner som deltog minnesceremonin i Olkkajärvi.

Trots sin unga ålder, 19 år, hade han redan hunnit arbeta som mekaniker i det svenska flygvapnet sedan två år tillbaka. På plats i Finland blev han placerad på en av de framskjutna baserna som var belägna närmare stridsområdena än basen i Kemi.

– Vi tankade och laddade flygplanen när de mellanlandade efter stridsuppdraget. Däremellan vaktade vi basen, dygnet runt. Ibland var det fruktansvärt kallt, det kunde vara mer än 50 grader kallt på natten, minns Anderberg.

Han berättar vidare att F 19-personalen blev väl bemötta av civilbefolkningen. Men det gällde att vara försiktig, på sina håll fanns det personer som sympatiserade med fienden och man var vaksam mot spioner som intresserade sig för basen.

Nu 60 år senare är Torgny Anderberg lite förvånad men glad över att de båda ländernas flygvapen uppmärksammade minnet av F 19.

Enda flygförbandet i norr

Innan F 19 baserades vid staden Kemi hade det finska flygvapnets sina flygstyrkor grupperade i den södra delen av landet. Det svenska förbandet kom att ingå i

Lätta bombflygplan av typ B 4 Hawker Hart användes vid det första anfallet den 12 januari 1940. Samtliga F 19-flygplan var märkta med finska nationalitetsmärken, som fram till 1944 utgjordes av en rakställd blå swastika.

det finska flygvapnet och hade därför även den finska benämningen Flygregemente 5. Flygplanen försågs med finska nationalitetsbeteckningar och personalen bar finska uniformer.

Trots sin ringa storlek anses F 19 att ha varit betydelsefullt, inte minst psykologiskt. Förutom ortsförsvar mot bombflyg medförde förbandets närvaro att de sovjetiska styrkorna inte längre kunde operera utan att risk för anfall från luften.

Två dagar efter att flygplanen anlät till huvudbasen vid staden Kemi var det dags för det första stridsuppdraget. De fyra B 4-bombarna, eskorterade av J 8-flygplan, sattes in för att anfälla framryckande ryska styrkor en flygbas vid sjön Märkäjärvi.

Flygkrigets bistra verklighet blev en realitet för svenskarna redan under detta första uppdrag – av de fyra B 4:orna återvände endast ett. Två av planerna kolliderade under ett anfall och störtade. Den tredje blev nedskjuten av sovjetiskt jaktflyg. Av de sex besättningsmännen omkom en, två hamnade rysk fångenskap och tre lyckades ta sig tillbaka till de egna leden.

F 19 var verksamt i 62 dagar, den sammanlagda flygtiden blev cirka 600 timmar. I flygstriderna förstörde F 19-piloterna tolv ryska flygplan.

De egna förlusterna uppgick till sex flygplan, varav ett i en flygolycka med dödlig utgång. Sammanlagt miste tre svenska flygare livet. ●

F 19 återvände till Sverige i mars 1940. Under hemflygningen hade flygplanen, här J 8 Gladiator, nationalitetsbeteckningarna övermålade med märken av mera fantasifull karaktär.